

Навесні 1995 року я побував на книжковому ярмарку в Буенос-Айресі. Одного дня мені запропонували відвідати знаменитий блошиний базар Сан Тельмо. За кілька годин гарячкової біганини вулицями та майданами поміж наметами з крамом мені нарешті вдалося знайти затишок в одній маленькій антикварній крамничці. Серед скромного вибору старих рукописів я несподівано побачив червону касетку з написом «Codex Floriae». Щось пробудило мою цікавість, бо я обережно відчинив касетку і знайшов у ній стосик списаних від руки аркушів. Вони, без сумніву, були давніми, дуже давніми, і я одразу побачив, що текст написаний латиною.

Великими літерами окремим рядком було виписане вітання: «FLORIA AEMILIA AURELIO AUGUSTINO EPISCOPO HIPPONIENSI SALUTEM». Флорія Емілія вітає Аврелія Августина, єпископа з Гінно... Отже, це лист. Але чи справді адресувався він теологові

й отцеві церкви, який у другій половині четвертого століття більшу частину свого життя провів у Північній Африці? Чи справді написала його жінка на ймення Флорія?

З біографією Августина я був добре обізнаний уже давно. У жодній іншій постаті не відобразилися так виразно драматичні культурні зміни при переході від давньої греко-римської культури до монотеїстичної християнської, якій судилося накласти печать на духовне життя Європи аж до наших днів. Найкращим джерелом до пізнання життя Августина був, звісно, сам Августин. Його «Сповідь» («Confessiones», приблизно 400-й рік) дає унікальну нагоду заглянути у неспокійне четверте століття, а також побачити зблизька його духовний конфлікт, пов'язаний з вірою та сумнівами. Августин є, напевно, єдиною постаттю доренесансної доби, найближчою нашому сучасникові.

Яка жінка могла написати Августинові такого довгого листа? У касетці лежало десь сімдесят-вісімдесят аркушів. Мені ніколи не доводилося чути про існування такого листа.

Я спробував перекласти одне речення. «Дуже незвично і дивно мені вітати Тебе отак. Багато-багато років тому я зверталась би до Тебе просто, як до свого маленького бешкетного

Аврелія». Я не був абсолютно певен щодо правильності свого перекладу, та все ж зрозумів: ішлося тут про лист дуже особистий.

Раптом мені прийшла до голови одна думка. А чи можливо, що листа у червоній касетці написала багатолітня Августинова коханка, жінка, яку він, як сам писав, змушений був відштовхнути від себе, бо обрав життя, позбавлене чуттєвого кохання? Мені аж мороз пішов поза шкіру, я ж знав, що дослідникам нічого не відомо про нещасливу жінку та її багаторічне життя з Августином, окрім того, що він сам написав у своїй «Сповіді».

До мене підійшов власник антикварної крамнички і показав на касетку. Я все ще перебував у полоні того листа, значення якого тільки-но почало пробиватися до моєї свідомості.

– Вартісна річ, – мовив він.

– Гадаю, так...

У газетах та на телебаченні вже з'явилося кілька інтерв'ю зі мною, котрі мали дотичність до книжкового ярмарку, тож крамар відразу впізнав мене:

– «Світ Софії?»

Я кивнув. Тоді крамар нахилився над касеткою, зачинив її і обережно поклав на купу інших рукописів, наче підкреслюючи, що саме цей ру-

ЮСТЕЙН ҐОРДЕР

копис йому не спішно продавати. А, може, хотів виграти час і усе зважити, довідавшись, хто я є.

– Лист до Святого Августина? – запитав я.

Його усміх викликав у мене занепокоєння.

– Гадаєте, він справжній?

Крамар відповів:

– Можливо. Але ця касетка у мене лише кілька годин, і якби я достеменно знав, що рукопис справді є тим, чим видається, він би тут не лежав.

– Де ви його роздобули?

Крамар засміявся:

– Я б не втримався у цій сфері, якби не умів зберігати в таємниці імена своїх клієнтів.

Мене почала брати нетерплячка. Я запитав:

– Скільки ви хочете за нього?

– П'ятнадцять тисяч песо.

П'ятнадцять тисяч – це був наче удар під ребра. За рукопис, який від сили налічував кілька століть, хоча й видавався, на перший погляд, листом Августинової коханки. У кращому випадку мова могла йти про копію невідомого дотепер листа до отця церкви, та швидше за все, це була копія пізнішої копії.

Що ж, лист міг бути також написаний десь у XVII або XVIII столітті у якомусь монастирі Латинської Америки. Та навіть у такому разі він вартий того, аби забрати його до

VITA BREVIS

Європи. Здається, я навіть десь чув, як у монастирях складали подібні листи, адресовані котромусь зі святих мужів, або ж тим листам приписували авторство якогось святого.

Крамар взявся зачиняти крамницю, і я простягнув йому кредитну картку «VISA».

– Дванадцять тисяч, – запропонував я.

Майже сто тисяч крон за річ, котра, можливо, не має жодної антикварної цінності. Але мене вже полонила цікавість, до того ж, я був не перший, хто дорого заплатив за свою цікавість. Ще тоді, багато років тому, прочитавши Августинову «Сповідь», я спробував поставити себе на місце його супутниці життя. А погляд Августина на кохання між чоловіком та жінкою залишив у мені глибокий слід.

Антиквар прийняв мою пропозицію. Він сказав:

– Наймудріше вчинимо, якщо розглядатимемо цей торг, як поділ ризику.

Я похитав головою, бо не збагнув, що він мав на увазі. Тоді він пояснив:

– Або я одержу нині велику вигоду, або ж ви іще більшу.

Він зробив відбитку моєї кредитної картки і промовив із стурбованим виразом на обличчі:

– Я сам навіть не прочитав того рукопису. За кілька днів ціна на нього могла б зрости

у багато разів, або ж я викинув би касетку у кошик для сміття он там, у кутку.

Я глянув на кошик, переповнений старими кишеньковими виданнями. З нього визирала табличка з написом: «2 песо».

Більшу вигоду одержав я. «*Codex Floriae*» був датований кінцем XVI століття і написаний, дуже ймовірно, в Аргентині. Без відповіді залишається тільки питання, чи справді існував старовинний пергамент, копією якого є наш кодекс Флорії.

Я нітрохи не сумніваюся, що лист справжній і що його написала жінка, котра прожила з Августиним чимало років. Як на мене, майже неможливо припустити, що цей лист був складений наприкінці XVI століття. Крім того, дуже заманливо уявити собі, що лист справді походить з часів Августина. Синтаксис та добір слів у рукописі характерні для епохи пізньої античності, це ж стосується й емоційності, змішаної з майже розпачливими релігійними рефлексіями.

Восени 1995 року я попросив Ватиканську бібліотеку в Римі провести детальний аналіз рукопису. Однак не отримав сподіваної допомоги. Навпаки, Ватикан уперто твердить, що ніколи не одержував жодного «Кодексу Флорії». Це мене не дивує, хоча й не можу беззасте-

режно погодитися, що лист Флорії належить католицькій церкві.

Я, звичайно, потурбувався про фотокопію рукопису і навесні 1996 року спробував зодягнути лист у норвезькі мовні шати. Там, де цитується «Сповідь» Августина, я вирішив притримуватися блискучого перекладу перших десяти книг Оддмунна Єльдеса («Культурна бібліотека» Турлейфа Даля. Вид-во «Аскегой», 1992).

Моя праця над перекладом скидалася на укладання складанок, до того ж в оригіналі була відсутня посторінкова нумерація. Робота виявилася надзвичайно цікавою, бо дала змогу відсвіжити мої знання латинської мови, здобуті в Катедральній школі в Осло (1968–1971). Не раз я з вдячністю згадував свого старого вчителя латини, лектора Оскара Ф'єльда.

Дивовижно, як міцно можуть закріпитися в пам'яті прадавні відміни та дієвідміни. Однак без допомоги Ейвінна Андерсена цей переклад був би неможливим. Складаю також подяку за добре слово та пораду Троннові Бергові Еріксеніві, Егілові Краггерюдові, Ейвіннові Нордевалеві та Карі Фогт.

Якби видання «Codex Floriae» викликало у читацької публіки зацікавлення латинською мовою та класичною культурою, це було б мені найвищою винагородою.

- 1 Флорія вживає тут латинське слово *auditor* (слухачка, учениця).

I

Флорія Емілія вітає Аврелія Августина,
єпископа з Гіппо

Дивно мені вітати Тебе отак. Багато-багато років тому я зверталась би просто до «мого маленького бешкетного Аврелія». Минуло, однак, понад десять років з того часу, як Ти обіймав мене, з тієї пори зайшло чимало змін.

Я пишу, бо священник у Карфагені дав мені прочитати Твою сповідь. Він вважав, що читання саме таких книжок могло б збагатити таку жінку, як я. Як катехуменка¹ я уже багато років належу до тутешньої пастви, але не дозволила себе охрестити, Аврелію. Не Назаретянин перешкодою цьому і зовсім не чотири Євангелія, та все ж не охрещуся.

У своїй Шостій книзі Ти пишеш: «Коли ж відірвали від мого боку жінку, з якою я ділив моє ложе, і яка стояла на перешкоді моему одруженню, моє серце, до якого вона так дуже припала, стало болючою раною і ще довго

ЮСТЕЙН ҐОРДЕР

- 2 Тут: Богові. *Сповідь* написана як сповідь
Августина Богові.
- 3 Святий Августин. *Сповідь* / Перекл. Юрія Мушака. – К.:
Основи, 1997. – VI, 15.

VITA BREVIS

кривавило. Та жінка повернулася до Африки, склавши Тобі² обітницю, що ніколи більше не знатиме жодного чоловіка. Вона залишила мені природного сина, якого народила від мене»³.

Добре, що Ти все ще пам'ятаєш, як тісно ми були колись пов'язані. Ти ж знаєш, наше поєднання було чимось більшим, аніж просто випадковий зв'язок, на який так часто йдуть ще неодружені чоловіки. Ми вірно прожили вкупі понад дванадцять років, і в нас народився син. Не раз люди, які нам стрічалися, вважали нас законними мужем і жоною. І Тобі це подобалося, Аврелію. Гадаю, Ти навіть трохи пишався цим, бо ж немало чоловіків соромляться своїх дружин. Пам'ятаєш, як ми проходжувалися мостом через річку Арно? Несподівано Ти спинив мене, поклавши руку мені на рамено. Ти щось тоді сказав. Пригадуєш, що саме?

Ти часто повторюєш у своїй сповіді, що не одне пропускаєш, а багато дечого забув.

Вибач мені мою спробу нагадати Тобі деякі головні моменти.

Це правда, я дійсно склала обітницю не належати жодному іншому чоловікові. Та складала я її не Богові. Хіба не Ти випросив її у мене?

ЮСТЕЙН ҐОРДЕР

- 4 Флорія вживає латинську назву *Mediolanum*.
- 5 Мати Августина.
- 6 *Словідь*, VI, 15.

VITA BREVIS

Так воно й було, я цілком певна, бо тільки це й втішало мене, коли я самотня поверталася з Мілану⁴ додому. Твоє прохання вселяло в мене віру, що Ти ще любиш мене, принаймні трохи. Ану ж Моніка⁵ опам'ятається, ану ж ми знову зможемо обійняти одне одного. Жінку, відштовхнену в ненависті та гніві, не просять о вірність. Трохи згодом Ти пишеш: «Але рана, яку мені заподіяла розлука, не гоїлася, а після першого пекучого, гострого болю ще довго ятрилася, а потім біль почав слабшати й поволі переходив у ще болочішу безнадійність»⁶. Що ж, до чутливості до болю я ще повернуся, та й до безнадійності теж.

Як нам обом відомо, мене відірвали від Тебе не тільки тому, що Моніка знайшла мені заміну. Це був, ясна річ, мотив Моніки, вона думала про майбуття родини. А, може, вона ревнувала мене до Тебе? Я часто розмірковувала над цим.

Не забуду тієї весни, коли вона примчала, наче фурія, до Мілану і стала поміж нами.

Але рішення відіслати мене ви прийняли удвох. Заплановане одруження не було для Тебе головною причиною, мав існувати принаймні ще один привід. Ти відштовхнув мене, як сам казав, через надто велику любов до мене. Кохану людину звичайно намагаються втримати.